

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.245
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника
доктору політичних наук, професору
Дерев'янку Сергію Мироновичу
76018, вул. Шевченка, 57,
м. Івано-Франківськ

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора політичних наук, доцента,
завідувача кафедри міжнародних відносин

Харківського національного університету імені Василя Назаровича
Каразіна

Вінникової Наталії Анатоліївни
на дисертацію Сливчука Віталія Федоровича

**«Політико-інституційні чинники організації місцевого самоврядування в
умовах європейської інтеграції України»,**

подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та
поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія

1. Актуальність теми дослідження.

Сучасний етап європейської інтеграції України зумовлює глибоку трансформацію не лише зовнішньополітичних орієнтирів держави, а й внутрішньої організації політичної влади, системи публічного врядування та механізмів взаємодії держави і суспільства. У цьому контексті особливого значення набуває місцеве самоврядування як один із базових інститутів демократичної політичної системи, через який реалізуються принципи децентралізації, субсидіарності, політичного представництва, участі громадян та відповідальності публічної влади. Поглиблення інтеграційних процесів актуалізує необхідність переосмислення української моделі місцевого самоврядування з урахуванням європейських підходів до організації локальної демократії та багаторівневого врядування. Європейська інтеграція України поступово переходить від переважно стратегічного політичного орієнтира до системного процесу інституційних перетворень. За таких умов місцеве самоврядування не може розглядатися як периферійний елемент інтеграційної політики. Навпаки, його інституційна спроможність, автономність, підзвітність і

здатність забезпечувати участь громадян є важливими показниками демократичної зрілості держави та її готовності до функціонування в європейському політичному просторі.

Особливу актуальність набуває дослідження процесів європеїзації місцевого самоврядування, під якою доцільно розуміти не лише формальне наближення українських інституцій до європейських стандартів, а й поступову трансформацію політичних практик, моделей поведінки суб'єктів влади, механізмів прийняття рішень та характеру взаємодії між владою і громадянами. У цьому аспекті важливим є з'ясування того, наскільки європейські принципи локальної демократії реально інтегруються в українське політичне середовище та чи спричиняють вони якісні зміни у функціонуванні місцевих інститутів.

Водночас європейська інтеграція не означає одностороннього перенесення моделей, сформованих в інших політичних системах. Українська модель місцевого самоврядування розвивається в умовах власної інституційної спадщини, специфічної політичної культури, незавершеності окремих реформ та тривалих безпекових викликів. Тому науково важливим є визначення меж і механізмів адаптації європейського досвіду до українських умов. Особливої уваги потребує співвідношення європейських стандартів локальної демократії з реальною практикою функціонування місцевого самоврядування в Україні. Додаткової ваги ця проблематика набуває в умовах повномасштабної війни за Незалежність України та перспективи повоєнного відновлення держави.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Робота виконана на кафедрі політичних наук Карпатського національного університету імені Василя Стефаника в межах наукової теми «Трансформація сучасної політичної системи України: внутрішньополітичні виклики та зовнішні впливи» (номер державної реєстрації 0117U004396).

3. *Ступінь обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.*

Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації Сливчука В. Ф., забезпечується послідовним використанням методів політичного аналізу та зіставленням концептуальних положень із сучасними практиками функціонування місцевого самоврядування в Україні. Автор розглядає організацію місцевого самоврядування крізь призму політичних відносин, інституційних механізмів та особливостей розподілу владних повноважень між різними рівнями публічної влади.

Достовірність результатів забезпечена:

– репрезентативною джерельною та інформаційною базою дослідження, яка охоплює нормативно-правові акти України, документи та рекомендації європейських інституцій, міжнародні документи у сфері місцевої демократії та децентралізації, наукові праці українських і зарубіжних учених, аналітичні матеріали та інші джерела, що дають змогу комплексно охарактеризувати політичні й інституційні засади організації місцевого самоврядування;

– відповідністю методологічного інструментарію предмету дослідження. У роботі поєднано загальнонаукові та спеціальні методи політичного аналізу. Їх використання спрямоване на визначення особливостей формування та функціонування інститутів місцевого самоврядування, характеру взаємодії між різними рівнями публічної влади, впливу політичних чинників на локальні управлінські процеси та ролі європейської інтеграції у трансформації української моделі місцевої демократії;

– належною апробацією основних результатів дисертаційної роботи. Ключові положення та висновки дослідження відображено у наукових публікаціях автора, зокрема у статтях, опублікованих у фахових виданнях України категорії Б, а також апробовано шляхом представлення результатів на наукових конференціях. Така апробація забезпечила можливість фахового обговорення отриманих результатів та їх представлення в академічному середовищі.

Наукова новизна:

У роботі здійснено політологічний аналіз питань організації та функціонування місцевого самоврядування в Україні крізь призму євроінтеграційних процесів. Автором зроблено спробу висвітлити взаємозв'язок децентралізації з трансформацією механізмів локального врядування, окреслити роль виборчих механізмів і політичної культури у становленні місцевої демократії, а також розглянуто шляхи адаптації окремих європейських стандартів місцевого самоврядування до вітчизняного інституційного контексту.

Уточнено та вдосконалено теоретико-методологічні засади політологічного дослідження місцевого самоврядування, удосконалено понятійно-категоріальний апарат щодо його сутності, місцевої демократії, локального врядування, децентралізації та європейських стандартів, поглиблено наукові підходи до визначення політико-інституційних механізмів функціонування місцевого самоврядування та взаємодії органів державної влади з органами місцевого самоврядування, а також уточнено підходи до оцінювання впливу європейської інтеграції на трансформацію локальних інститутів публічної влади та впровадження принципів демократичного й належного врядування в Україні.

Сформульовані положення наукової новизни відображають сучасні тенденції трансформації місцевого самоврядування в Україні, насамперед зміни його політико-інституційної організації, розвитку локальної демократії та переосмислення механізмів взаємодії між державою, органами місцевого самоврядування і територіальними громадами в умовах європейської інтеграції.

4. Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Дисертаційна робота Сливчука В. Ф. являє собою самостійне дослідження, у межах якого здійснено системний аналіз політико-інституційних засад організації місцевого самоврядування в Україні та чинників, що визначають особливості його функціонування в умовах європейської інтеграції. Зміст роботи охоплює комплекс взаємопов'язаних питань, що стосуються теоретичного осмислення місцевого самоврядування як політичного інституту, його трансформації під впливом децентралізаційних процесів, ролі політичних та

інституційних механізмів у забезпеченні локальної демократії, а також впливу європейських орієнтирів на розвиток системи публічної влади на місцевому рівні.

У вступній частині дисертації окреслено наукову проблематику дослідження та аргументовано її актуальність у контексті сучасних трансформацій місцевого самоврядування й європейської інтеграції України. Визначено концептуальні межі роботи через характеристику об'єкта та предмета, сформульовано мету і дослідницькі завдання, обґрунтовано методологічний інструментарій. Окремо розкрито наукову новизну отриманих результатів, їх теоретичну і практичну цінність, наведено відомості щодо апробації основних положень дисертації та особистого внеску здобувача.

Перший розділ дисертації «Теоретико-методологічні засади аналізу проблеми» спрямований на формування концептуального підґрунтя дослідження політико-інституційних чинників організації місцевого самоврядування в Україні в умовах європейської інтеграції. У межах розділу послідовно розкрито теоретичний зміст місцевого самоврядування, визначено його місце у структурі публічної влади та політичної системи суспільства, систематизовано основні наукові підходи до його інтерпретації й обґрунтовано методологічні орієнтири подальшого аналізу. Заслуговує позитивної оцінки використання різних концептуальних підходів до визначення сутності місцевого самоврядування. Автор звертається до праць представників різних наукових традицій, а також зіставляє доктринальні підходи розумінням цього інституту. Особливо доречним є залучення положень Європейської хартії місцевого самоврядування (с.43), оскільки це безпосередньо корелює з тематикою дисертації та її євроінтеграційною спрямованістю. Вагомим аспектом є аналіз принципів місцевого самоврядування (с.48) та різноманіття підходів до класифікації теорій місцевого самоврядування (с.57-63).

Другий розділ дисертації «Політичні аспекти розвитку місцевого самоврядування в Україні» присвячено аналізу політичних чинників, які визначають особливості організації та функціонування місцевого

самоврядування в сучасній Україні. У межах розділу місцеве самоврядування розглянуто як складову політичної системи та важливий інститут локальної демократії, функціонування якого залежить від характеру взаємодії політичних інститутів, органів публічної влади та громадян.

Позитивним є комплексне висвітлення ролі політичної та партійної систем, виборчих механізмів, політичної участі й політичної культури у формуванні та функціонуванні місцевої влади. Такий підхід дозволяє розкрити не лише формально-інституційні характеристики місцевого самоврядування, а й політичні механізми його легітимації, представництва інтересів територіальних громад, залучення громадян до процесів прийняття рішень та забезпечення підзвітності місцевої влади.

Науково вагомим є розгляд виборів (зокрема, аналіз низки специфічних особливостей, які відрізняють місцеві вибори від загальнонаціональних виборів і визначають ефективність політичного представництва на місцевому рівні (с. 122-123) і політичної участі як взаємопов'язаних механізмів реалізації демократичного потенціалу місцевого самоврядування. Водночас аналіз політичної культури дає змогу розкрити соціально-політичні передумови ефективної взаємодії громадян із місцевими інституціями та визначити значення громадянської активності для розвитку локальної демократії.

Третій розділ дисертації «Європейський інтеграційний вимір розвитку місцевого самоврядування в Україні» є концептуально важливою складовою дослідження, оскільки безпосередньо розкриває євроінтеграційний контекст трансформації української системи місцевого самоврядування. У розділі здійснено аналіз європейських підходів до організації місцевої демократії, визначено особливості їх політичного та інституційного значення для України, а також розглянуто процес децентралізації як одну з ключових передумов модернізації місцевого врядування. Важливим є зіставлення української моделі місцевого самоврядування з відповідними моделями інших європейських держав, що дає змогу виявити її інституційні особливості, визначити спільні та

відмінні характеристики, а також оцінити потенціал адаптації європейських практик до національних політичних і правових умов (с.183).

Висновки систематизують основні результати проведеного дослідження та відображають узагальнення щодо особливостей організації і функціонування місцевого самоврядування в Україні, визначення ролі політичних та інституційних чинників у його розвитку, а також впливу децентралізаційних і євроінтеграційних процесів на трансформацію локальної демократії та публічного врядування.

Список використаних джерел налічує 312 позицій і репрезентує необхідну джерельну основу дослідження. До нього включено нормативно-правові акти, міжнародні документи, наукові праці українських і зарубіжних дослідників, аналітичні та інформаційні матеріали, використані для обґрунтування теоретичних положень і висновків дисертації.

5. Повнота викладення наукових положень та основних результатів дисертації в публікаціях.

Результати дисертації оприлюднені у шести наукових статтях у фахових виданнях, зокрема у журналах «Вісник Прикарпатського університету», «Національні інтереси України». Основні положення та результати дисертаційної роботи були обговорені на засіданнях кафедри політичних наук Карпатського національного університету імені Василя Стефаника та апробовані під час п'яти наукових конференцій, з яких чотири мали міжнародний та одна - всеукраїнський статус, зокрема, у Івано-Франківську, Львові та Києві. Представлення результатів дослідження на наукових заходах різного рівня забезпечило їх фахове обговорення в академічному середовищі та засвідчує належний рівень апробації основних положень дисертації.

6. Практична цінність дисертації:

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження визначається можливістю їх застосування в управлінській, нормотворчій та освітньо-науковій діяльності.

В управлінській практиці результати дослідження можуть бути корисними для органів державної влади та органів місцевого самоврядування під час реалізації децентралізаційної реформи, зміцнення інституційної та фінансової спроможності територіальних громад, розроблення програм їх розвитку, а також удосконалення механізмів громадянської участі, прозорості, відкритості та підзвітності місцевої влади.

У нормотворчій сфері сформульовані положення, висновки та узагальнення можуть бути використані для вдосконалення політико-інституційних засад регулювання місцевого самоврядування, подальшого розвитку законодавчого забезпечення децентралізації та наближення нормативної бази України до європейських стандартів місцевої демократії і належного врядування.

У науково-освітній сфері матеріали дисертації можуть використовуватися у викладанні навчальних дисциплін за спеціальністю «Політологія», а також курсів із державного управління, публічної політики, європейської інтеграції та місцевого врядування. Окремі положення дослідження можуть бути залучені під час підготовки навчально-методичних матеріалів, наукових публікацій, кваліфікаційних робіт та подальших досліджень проблематики політико-інституційного розвитку місцевого самоврядування в Україні.

7. Відсутність порушень правил академічної доброчесності.

Проведений аналіз змісту дисертаційної роботи, використаних джерел та наукових публікацій автора не виявив ознак академічного плагіату (Закон України «Про академічну доброчесність» від 18 грудня 2025 року № 4742-IX).

8. Оформлення дисертації.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу Міністерства освіти та науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

9. Оцінка мови та стилю дисертації.

Мова дисертаційної роботи відповідає вимогам академічного наукового стилю та характеризується послідовністю, логічністю й термінологічною визначеністю викладу. Автор коректно використовує понятійно-категоріальний апарат політичної науки, дотримується наукової аргументації та забезпечує належний взаємозв'язок між теоретичними положеннями, результатами аналізу й сформульованими висновками. Структура викладу сприяє послідовному розкриттю проблематики дисертаційного дослідження. Текст характеризується належною культурою наукового мовлення, коректним використанням спеціальної термінології та дотриманням основних вимог до оформлення наукового дослідження.

10. Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи.

У цілому зміст дисертаційного дослідження Сливчука В. Ф. засвідчує належний рівень теоретичного опрацювання проблеми, послідовність наукового аналізу та самостійність авторського підходу. Робота ґрунтується на сучасних методологічних засадах політичної науки, а отримані результати спрямовані на поглиблення наукових уявлень про політико-інституційні механізми організації та функціонування місцевого самоврядування в Україні, особливості його трансформації в умовах децентралізації та вплив європейської інтеграції на розвиток локальної демократії.

Разом із позитивною оцінкою дисертації окремі її положення можуть бути предметом наукової дискусії та потребувати додаткового обґрунтування під час публічного захисту, зокрема:

1. Сформульоване в роботі положення про те, що «вперше комплексно досліджено політико-інституційні чинники організації місцевого самоврядування в Україні в умовах європейської інтеграції як цілісну систему» (с. 23), викликає суттєві сумніви щодо фактичної наявності елементів наукової новизни. Назвати таке узагальнення «вперше отриманим результатом» складно, оскільки предметна область, що охоплює: вплив децентралізації та євроінтеграційних стандартів на публічне врядування; політико-інституційне регулювання та партінізацію місцевого самоврядування; адаптацію європейських моделей місцевої демократії (зокрема Європейської хартії місцевого самоврядування), вже була предметно та детально висвітлена в низці вітчизняних дисертаційних досліджень із політичних наук та публічного управління протягом останніх років (зокрема, у працях В. Акуленка, О. Батанова, В. Бортніка, О. Волонцевича, М. Дзюндзюка, А. Колодія, І. Козиревої, В. Куйбіди, Т. Малої, А. Ткачука та ін.).

2. Вступна частина дисертації містить істотну методологічну погрішність у визначенні мети дослідження. Здобувач зазначає, що мета полягає у «виявленні та комплексному аналізі політичних і правових чинників... а також у з'ясуванні особливостей його трансформації...» (с.19). Таке формулювання є методологічно некоректним, оскільки зводить мету наукової праці до самого процесу дослідження чи застосування окремого методу (аналізу). Аналіз є лише процесуальним інструментом, засобом пізнання, тоді як мета дисертаційного дослідження має бути орієнтована на отримання підсумкового наукового результату – теоретичне обґрунтування нової концепції, розробку цілісної політологічної моделі, наукове переосмислення або розкриття закономірностей трансформації досліджуваного інституту.

Оскільки мета сформульована процесуально, а не результативно, це прямо потягнуло за собою й описово-компілятивний характер завдань роботи за допомогою процесуально-описових дієслів, наприклад: «дослідити вибори...», «дослідити реформу децентралізації...», «проаналізувати». Використання формулювання «дослідити певний процес/явище» як завдання наукової праці є

методологічно некоректним та утворює тавтологію, адже дисертація як така і є процесом дослідження. Завдання дисертаційного дослідження мають визначати конкретні кроки, спрямовані на вирішення наукової проблеми, та відображати проміжний науковий результат, а не описувати процесуальні дії здобувача.

3. Сформульована здобувачем наукова гіпотеза носить декларативний характер і не відповідає вимогам до наукового припущення. Твердження про те, що ефективність місцевого самоврядування «визначається комплексною взаємодією політико-правових чинників», а його трансформація залежить від «інституційної спроможності» та «якості регулювання», є аксіоматичним (с.21-22). Воно не містить у собі наукової суперечності, ризику або специфічного авторського бачення причинно-наслідкових зв'язків, які потребували б складного дисертаційного доведення чи спростування. Замість висунення чіткого наукового припущення (наприклад, щодо наявних системних суперечностей між формальною імплементацією європейських стандартів та реальними політико-патронажними практиками на локальному рівні), гіпотеза описує самоочевидний стан речей. Подібне формулювання позбавляє гіпотезу її головної методологічної функції – бути інструментом перевірки нового наукового знання.

4. Суттєві зауваження викликає обґрунтованість та некоректність декларування окремих методів дослідження. Зокрема, у вступній частині зазначається про застосування «контент-аналізу – для вивчення міжнародних і національних нормативно-правових актів, стратегій, програм, концепцій...» (с.21). Проте аналіз змісту основної частини дисертації свідчить про відсутність ознак застосування контент-аналізу як формалізованого методу. Контент-аналіз передбачає дотримання строгої дослідницької процедури: виокремлення категорій та одиниць аналізу, визначення одиниць рахунку, кодування масиву даних та їх квантифіковану обробку. Замість цього здобувач здійснює звичайний якісний аналіз змісту нормативно-правових документів та стратегічних програм. Підміна нормативно-текстологічного аналізу нормативних актів поняттям «контент-аналіз» свідчить про некоректне розуміння специфіки методологічного інструментарію та має декларативний характер.

5. Стиль та змістове наповнення методологічного блоку дисертації також викликають зауваження. Замість побудови чіткої, лаконічної та прикладної авторської методологічної матриці (де кожен метод чи підхід жорстко прив'язаний до конкретного завдання дисертації та її аналітичного блоку), здобувач вдається до надмірної реферативності та описовості. Наведення визначень поняття «методологія» (із цитуванням етимології з грецької мови) (с. 53), розлогі загальновідомі описи сутності системного підходу (із цитуванням Н. Лумана, Д. Істона, Р. Даля) та дескриптивні судження про значення правових і політичних чинників є методологічно надлишковими для кваліфікаційної наукової праці. Подібний виклад має характер підручничково-енциклопедичного огляду, а не методологічного інструменту науковця. Багатослівні декларації про те, що «системний підхід створює методологічні передумови» або «відкриває можливості для прогнозування», підміняють собою конкретний опис того, як саме і за допомогою яких процедур здобувач застосував ці підходи для отримання власних (а не Н. Лумана чи Р. Даля) нових наукових результатів (с.54-56).

6. Підрозділ 1.3. присвячений політико-правовому забезпеченню місцевого самоврядування, перевантажений юридичним описом та поверхневим перерахуванням статей Конституції і законів України, що не відповідає специфіці політологічного дослідження. Замість аналізу політичних механізмів, інституційного дизайну, балансу владних повноважень та реальних практик прийняття рішень на локальному рівні, здобувач вдається до викладу структури законів (наприклад, описуючи кількість розділів та статей Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»).

У тексті дисертації та в Таблиці 1.2 спостерігається кричуща фактологічна помилка: здобувач аналізує Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 03.07.1991 р. як чинний базовий акт, що «забезпечує реалізацію права громадян». Проте цей Закон втратив чинність ще у 2012 році. Подана Таблиця 1.2 («Українське законодавство про місцеве самоврядування» (с. 90-91) має суто довідковий, а не аналітичний характер, оскільки не розкриває

суперечностей та прогалин у законодавстві, які блокують реалізацію політичних прав громад.

7. Суттєві зауваження викликає обґрунтованість окремих засадничих тез роботи, які подаються здобувачем як доведені наукові факти, проте не мають під собою жодного емпіричного підтвердження. Зокрема, у розділі 2.3 здобувач стверджує про «зростання довіри до місцевої влади», «поступове укорінення культури участі» та нові тенденції ролі політичної культури в умовах війни (с. 162). Проте в тексті дисертації відсутні будь-які репрезентативні соціологічні дані (динаміка відсоткових показників, посилення на валідовані дослідження провідних соціологічних установ України), які б фактично підтверджували факт «зростання довіри» саме до органів місцевого самоврядування. Замість надання емпіричних доказів здобувач робить посилення на власну публікацію (Сливчук В., Міщук М. «Політична культура та участь громадян у місцевому самоврядуванні», 2025). Подібний підхід створює хибне зациклення аргументації: самоцитування за відсутності первинного фактологічного матеріалу. Декларування тенденцій розвитку політичної культури суспільства без належного емпіричного інструментарію перетворює науковий аналіз на суб'єктивні публіцистичні оцінки.

8. Окремо слід зауважити про проблему верифікованості джерельної бази: у списку використаних джерел під № 212 зазначено: «Про всеукраїнський та місцеві референдуми: Закон України від 03.07.1991 № 1707-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1707-12> (дата звернення: 03 вересня 2023 р.)». Проте за вказаним у дисертації реквізитом № 1707-XII та гіперпосиланням на офіційному порталі Верховної Ради України міститься зовсім інший документ - Постанова Президії Верховної Ради України від 22.10.1991 № 1707-XII «Про проект постанови Верховної Ради України про порядок делегування прав власника майна державних підприємств». Справжній Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» мав реквізити № 1286-XII (а не № 1707-XII) і втратив чинність ще у 2012 році та гіперпосилання URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1286-12#Text>

11. Висновок про дисертаційну роботу

Дисертаційна робота Сливчука В.Ф. на тему «Політико-інституційні чинники організації місцевого самоврядування в умовах європейської інтеграції України» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, у якому на належному теоретико-методологічному рівні здійснено комплексний політологічний аналіз політичних і правових чинників функціонування та розвитку місцевого самоврядування в Україні. Дисертація за актуальністю та практичною цінністю відповідає спеціальності 052 «Політологія» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 03.04.2019 р. № 283, від 19.05.2023 р. № 502, від 03.05.2024 р. № 507, від 08.04.2025 р. № 426), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019 р. № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 р. № 341, від 19.05.2023 р. № 502 та від 03.05.2024 р. № 507), а її автор, Сливчук Віталій Федорович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Офіційний опонент:

доктор політичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародних відносин
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

Наталія ВІННИКОВА